

เรื่อง ประวัติอำเภอชาณุวรลักษบุรี

รายละเอียด

ประวัติอำเภอชาณุวรลักษบุรี

พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งเสด็จประพาสต้นและพักแรมที่อำเภอชาณุวรลักษบุรี ตอนหนึ่งว่า "เวลาบ่ายสี่โมง แวะจอดถ่ายรูปที่หาด แล้วลงเรือชลาประพาสเที่ยวต่อไป แวะบ้านข้างฝั่งตะวันออกถึงบ้านตาแสนปมเป็นปมไปทั้งตัวแม่ไม่มีอะไรเด็ดเผาจึงได้ลงเรือ ต่อมาจะเวลาย่ำค่ำขึ้นที่บ้านหาดแสนตอเดินข้ามไปวัดสว่างอารมณ์ ตำบลที่เรียกว่าแสนตอ เป็นชื่อเมืองชาณุวร มีตอมากจริง ๆ เรือได้โดนครึ่งหนึ่งเพราะเหตุที่เป็นตลิ่งพังมาก เดินตามถนนฝั่งตะวันตกกแวะเก็บอะไรต่ออะไรบ้าง มาจนถึงวัดซึ่งเป็นวัดสร้างใหม่เรียกว่าวัดหัวเมือง ต่อแต่วัดนั้นมาถึงที่ว่าการเมือง ซึ่งเป็นเรือนหลังคามุงแฝกอยู่ทั้งนั้นที่จอดเรืออยู่เหนือที่ว่าการนิดหนึ่ง"

อำเภอชาณุวรลักษบุรี ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลแสนตอ อยู่ริมแม่น้ำปิง ด้านทิศตะวันตกห่างจากลำน้ำปิง ประมาณ 300 เมตร มีถนนจากที่ว่าการอำเภอไปจรดถนนพหลโยธินที่ตลาดสลกบาตร ตำบลสลกบาตร อำเภอชาณุวรลักษบุรี ระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร แต่เดิมอำเภอชาณุวรลักษบุรีมีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ เรียกว่า "กิ่งอำเภอแสนตอ" แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 29 หมู่บ้าน คือ ตำบลแสนตอ ตำบลยางสูง ตำบลระหาน ตำบลสลกบาตร และตำบลป่อถ้ำ โดยขึ้นตรงกับอำเภอคลองขลุง จังหวัด

กำแพงเพชร

ที่ว่าการอำเภอแสนตอ เดิมตั้งอยู่หน้าโรงเรียนวัดน้อยวรลักษณ หมู่ที่ 3 ตำบลแสนตอ ห่างจากที่ว่าการอำเภอปัจจุบันประมาณ 2 กิโลเมตร สาเหตุที่ย้ายที่ว่าการอำเภอมาตั้งอยู่ที่ปัจจุบันนี้ เนื่องจากที่ว่าการอำเภอมีเนื้อที่คับแคบและตลิ่งหน้าที่ว่าการอำเภอพังลงอยู่เสมอ ขณะนี้ที่ดินตรงที่ปลูกสร้างที่ว่าการอำเภอได้พังลงลำน้ำปิงไปหมดแล้ว

จากการที่สถานที่ตั้งอำเภอคับแคบและตลิ่งหน้าที่ว่าการอำเภอพังลงทุกปี นายอำเภอคลองขลุง และนายจ่าระตะจาร์ ปลัดอำเภอตรี ซึ่งดำรงตำแหน่งหัวหน้ากิ่งอำเภอแสนตอสมัยนั้น จึงได้คิดขยับขยายกิ่งอำเภอเสียใหม่ได้รับความเอื้อเฟื้อจากนายสมพงษ์ พงษ์พูล พ่อค้าตลาดแสนตอได้อุทิศที่ดินให้ปลูกสร้างสถานที่ราชการอย่างกว้างขวาง โดยไม่คิดมูลค่าแต่อย่างใด จึงได้ย้ายสถานที่ราชการมาปลูกสร้างใหม่ ณ หมู่ที่ 2 ตำบลแสนตอ ซึ่งเป็นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอหลังเก่าในปัจจุบัน

การที่อำเภอชาณุวรลักษบุรี เดิมตั้งชื่อว่ากิ่งอำเภอแสนตอนั้น ได้ทราบมาว่า สมัยก่อนการค้าขายได้ใช้ทางเรือเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากถนนหนทางไม่สะดวกรวดเร็วเหมือนปัจจุบันพวกเขาเรือที่มาค้าขายในลำน้ำปิง พอ

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เข้ามาในเขตตำบลแสนตอก็จะเห็นตอไผ่ลอยตามลำน้ำบ้าง ตามหาดทรายบ้างมากมาย จนสุดคณานับได้ ถ้าใครเดินเรือไม่ระมัดระวังเรือก็จะชนตอได้รับความเสียหาย พวกชาวเรือจึงเรียกหมู่บ้านนี้ว่า "บ้านแสนตอ" และเมื่อตั้งเป็นตำบล ทางราชการก็นำชื่อมาตั้งเป็นตำบลแสนตอ ต่อมามีการตั้งกิ่งอำเภอทางราชการก็นำชื่อมาตั้งเป็น "กิ่งอำเภอแสนตอ" ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้เสนอให้ตั้งชื่อใหม่ว่า "กิ่งอำเภอขามบุรี" ซึ่งแปลได้ความว่า เมืองแสนตอเช่นเดิม เพียงแต่ใช้ศัพท์ให้ฟังดูไพเราะและสละสลวยขึ้น แต่ปรากฏว่าเมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งเป็นกิ่งอำเภอในปีพ.ศ. 2483 ได้เพิ่มคำว่า "วรลักษณ" ให้ด้วย จึงมีชื่อว่า "กิ่งอำเภอขามวรลักษณบุรี" คำว่า "ขามวรลักษณบุรี" นั้น ประกอบด้วยคำว่า ขาม แปลว่า ตอคำว่า วร เป็นชื่อของขุนวรผู้ริเริ่มก่อตั้งกิ่งอำเภอเป็นคนแรก คำว่า ลักษณ แปลว่า หมิ่นแสน คำว่า บุรี แปลว่า เมือง เมื่อมารวมกันก็ยังคงมีความหมายเช่นเดิม และในปี พ.ศ.2490 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอ และได้พิจารณาตัดพยัญชนะตัว "ณ" ออก จึงมีชื่อว่า "อำเภอขามวรลักษณบุรี"

เมื่อได้มีการย้ายที่ว่าการเดิมมาก่อสร้างใหม่ ณ หมู่ที่ 2 ตำบลนั้น การก่อสร้างในระยะแรกสร้างในลักษณะอาคารไม้ชั้นเดียว กระเบื้อง มีมุขข้าง 2 มุข ขนาดกว้าง 7.28 เมตร ยาว 30.25 เมตร ต่อมาปีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงต้องมีเจ้าหน้าที่และพนักงานเพิ่มขึ้น ทำให้สถานที่ราชการที่สร้างไว้คับแคบ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานไม่สะดวก ที่การอำเภอเดิมนั้นก่อสร้างเป็นอาคารชั้นเดียวแบบใต้ถุนสูง นายธรรมศักดิ์ คำเพ็ญ นายอำเภอขามวรลักษณบุรี ในสมัยนั้นได้ขอความร่วมมือจากข้าราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และพ่อค้าประชาชน ช่วยบริจาคเงินเทศอนกริตชั้นล่างและทำฝาประตู หน้าต่าง ชั้นล่างจนครบเท่ากับชั้นบน โดยดำเนินการเสร็จสิ้นในปี พ.ศ.2502 คิดเป็นเงินค่าก่อสร้างประมาณ 20,000 บาท โดยได้ใช้เงินงบประมาณแต่อย่างใด ทำให้สถานที่ราชการกว้างขวางเพียงพอที่ให้แก่ต่าง ๆ ปฏิบัติงานได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดีอาคารที่ว่าการอำเภอได้ก่อสร้างมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ทำให้หลังคาชำรุดทรุดโทรม ตัวอาคารซึ่งเป็นไม้ก็ชำรุดไปตามกาลเวลา ดังนั้น ในปี พ.ศ.2519 ทางราชการจึงได้จัดสรรงบประมาณให้ก่อสร้างที่ว่าการอำเภอขึ้นใหม่ในบริเวณที่ดินเดียวกับที่ว่าการอำเภอเดิม แต่ถัดออกไปด้านหลัง เป็นอาคารตึกสองชั้นซึ่งเป็นที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน

ความเป็นมา

เมืองแสนตอเป็นชื่อเดิมของ อำเภอขามวรลักษณบุรี ตั้งอยู่บริเวณทางใต้ลุ่มแม่น้ำปิง เป็นชุมชนโบราณเรียกว่า เมืองแสนตอ สันนิษฐานว่าเป็นเมืองโบราณรุ่นเดียวกับเมืองเทพนคร เมืองไตรดริงษ์ เมืองพาน เมืองคณฑี เมืองนครชุม เมืองซากังราว มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ แห่งกรุงศรีอยุธยา มีบันทึกในพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ว่าพ.ศ. 2102 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสด็จมาคล้องช้าง ณ เมืองแสนตอ ซึ่งขึ้นกับเมืองกำแพงเพชร ได้ช้าง 40 เชือก

ชุมชนเก่าแก่ของอำเภอขามวรลักษณบุรี คือชุมชนเขากะล่อน บริเวณบ้านป่าพุทรา เป็นชุมชนในยุคหินใหม่ มีอายุประมาณ 5,000 - 10,000 ปี จากการสำรวจของมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อปีพุทธศักราช 2530 พบโบราณ

วัตถุเป็นจำนวนมาก อาทิ ขวานหินขัด หัวธนู กำไล ลูกปัด เศษภาชนะดินเผา จากหลักฐานดังกล่าวยืนยันได้ว่าชุมชนเมืองแสนตอเป็นเมืองเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ของจังหวัดกำแพงเพชร

แต่เดิมอำเภอขาณุวรลักษบุรี มีฐานะเป็นกิ่งอำเภอ แยกจากอำเภอคลองขลุง มีชื่อว่า "กิ่งอำเภอแสนตอ" ที่ว่าการกิ่งอำเภอแสนตอเดิมตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำปิง (หน้าโรงเรียนวัดน้อยวรลักษณนีในปัจจุบัน) เนื่องจากถูกน้ำกัดเซาะจึงย้ายมาตั้งในสถานที่ปัจจุบันนี้

เมืองแสนตอ " เป็นเมืองโบราณหลายร้อยปี ต่อมาลดฐานะมาเป็นตำบล แสนตอ เมื่อมีการตั้งกิ่งอำเภอ ทางราชการก็นำชื่อมาตั้งเป็น " กิ่งอำเภอแสนตอ ที่เรียกว่าเมืองแสนตอเพราะ มีตอจำนวนมากในแม่น้ำปิงช่วงนี้ สันนิษฐานว่าอาจจะเป็รือ ที่เมืองแสนตอ ทำตักเรือของพม่าเมื่อไปตีกรุงศรีอยุธยา หรือ บางท่านว่า มีการตัดไม้มาก เมื่อตลิ่งพังตอเหล่านั้นได้ตกลงไปในน้ำทำให้ลำน้ำปิงช่วงแสนตอ มีตอมากมาย จึงเรียกว่าเมืองแสนตอ

กระทรวงมหาดไทยได้เสนอ ให้ตั้งชื่อใหม่ว่า "กิ่งอำเภอขาณุบุรี" ซึ่งแปลได้ความว่า เมืองแสนตอ คงเดิม แต่ปรากฏว่า เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้งเป็นกิ่งอำเภอ ในปี พ.ศ. 2483 ได้เพิ่มคำว่า " วรลักษณ " ต่อท้ายด้วย จึงมีชื่อว่า " กิ่งอำเภอขาณุวรลักษณบุรี " คำว่า " ขาณุวรลักษณบุรี " นั้นประกอบด้วยคำว่า ขาณุ แปลว่า ตอ คำว่า วร เป็นชื่อขุนวรลักษณ เจ้าเมืองแสนตอในอดีต คำว่า ลักษณ แปลว่า หมิ่นแสน คำว่า บุรี แปลว่าเมือง เมื่อมารวมกันก็ยังคงมีความหมายเช่นเดิม และในปี พ.ศ. 2490 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศยกฐานะเป็นอำเภอ และได้พิจารณาตัดพยัญชนะตัว " ณ " ออกไป จึงมีชื่อว่า " อำเภอขาณุวรลักษบุรี มาจนถึงทุกวันนี้

อำเภอขาณุวรลักษบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 29 หมู่บ้าน คือ ตำบลแสนตอ ตำบลยางสูง ตำบลระหาน ตำบลสลกบาตร และตำบลป่อเต้า ต่อมาภายหลังได้เปลี่ยนชื่อเป็น "กิ่งอำเภอขาณุบุรี" และ "กิ่งอำเภอขาณุวรลักษณบุรี" ตามลำดับ และได้ประกาศตั้งเป็น "อำเภอขาณุวรลักษบุรี" เมื่อ พ.ศ.2490 นับว่ามีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจยิ่งนัก

เมืองตอเป็นแสน

อำเภอขาณุ มีตออยู่ในแม่น้ำปิงจำนวนมาก ดังในบทพระราชนิพนธ์ประพาสต้นของพระพุทธเจ้าหลวงรัชกาลที่ 5 เมืองคราวเสด็จผ่าน เมืองขาณุเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2449 ทรงบันทึกไว้ว่า ตำบลที่เรียกว่าแสนตอ จนเป็นชื่อเมืองขาณุนี้ มีตอมากจริงเรือได้โดนครั้งหนึ่ง เพราะเหตุที่เป็นที่ตลิ่งพังมาก ในปัจจุบันในฤดูน้ำแล้ง เราไม่เห็นตอไม้ที่ตำบลแสนตอโผล่มาอีก เพราะตอไม้ได้เปลี่ยนแปลงมีราคามากขึ้น ผู้คนต่างเก็บเอาไปจำหน่ายหรือนำไปประดับบ้านเรือน จึงมองไม่เห็นตอ เหลือเพียงชื่อว่า เมืองแสนตอเป็นอนุสรณ์เท่านั้น

ดินแดนประพาสต้น

ในเดือนสิงหาคม ปีพระพุทธศักราช 2449 พระพุทธเจ้าหลวงได้เสด็จประพาสต้นหัวเมืองเหนือ เพื่อได้ทรงทอดพระเนตร ความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์ด้วยพระเนตรของพระองค์ พระบารมีปกเกล้าชาวแสนตอ ใน

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

วันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๙ พระองค์ทรงบันทึกจดหมายเหตุไว้ว่า จนเวลาย่ำค่ำขึ้นที่หาดบ้านแสนตอ เดินข้ามไปวัดสว่างอารมณ์ ตำบลที่เรียกว่าแสนตอ จนเป็นชื่อเมืองขานู นี้มีตอมากจริง เรือได้โดนครั้งหนึ่ง เพราะเหตุที่เป็นตลิ่งพังมาก เดินตามถนนฝั่งตะวันตก แวะเก็บอะไรต่ออะไรบ้าง มาจนถึงวัดซึ่งเป็นวัดสร้างใหม่ เรียกว่าวัดหัวเมือง ต่อแต่วัดนั้นมาถึงที่ว่าการเมือง ซึ่งยังเป็นหลังคามุงแฝกอยู่ทั้งนั้น ที่จอดเรืออยู่เหนือที่ว่าการนิดหนึ่ง พระองค์ทรงประทับแรม ณ ที่ นี้ หนึ่งราตรี ชาวแสนตอ มีความภาคภูมิใจมากกว่า ครั้งหนึ่งพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ได้เสด็จพระราชดำเนินจากวัดสว่างอารมณ์ถึงที่ว่าการเมืองแสนตอ ชาวแสนตอยังประทับใจอยู่มีรู้อยู่

ถิ่นคนผมแดง

พระพุทธเจ้าหลวง ที่บันทึกเรื่องของคนผมแดงไว้ว่าวันที่ 19 วันนี้ตื่นสายไป แล้วพระวิเชียรพาคคนผมแดงมาให้ดู อันลักษณะผมแดงนั้นเป็นผมม้า แดงอย่างอ่อนหรือเหลืองแก่ ผมที่แดงนี้มาข้างพันธุ์พ่อ ถ้าผู้หญิงไปได้หัวผมดำ ลูกออกมาก็ผมดำไปด้วย ผมแดงนั้นเปลี่ยน 3 อย่าง แรกแดงครั้งอายุมากเข้าก็ดำหม่น ลงแกก็เลยขาวที่เดียว บอกพี่ชพันธ์ว่า ทราบว่าตัวมาแต่เวียงจันทน์ แต่มาก่อนอนุเป็นขบถ จะได้ตั้งอยู่นานเท่าไรไม่ทราบ พูดเป็นไทยประพุดอาการกิริยาที่เป็นไทย เจพาะมีมากอยู่ที่เมืองขานู ที่กำแพงเพชรนี้มี แต่กระเส็นกระสาย คนผมแดงในปัจจุบันยังมีอยู่หลายครอบครัว พวกเขามีความสุขและได้รับความชื่นชมและยอมรับในทุกฝ่าย ทำให้คนผมแดงภูมิใจในชาติกำเนิดของพวกเขา

แหล่งอารยธรรมโบราณ

เมื่อประมาณ หมื่นปี ที่ผ่านมามีขุนเขา เขี้ยดยาว สามลูกต่อกัน ไกลลำนน้ำปิง อันอุดมสมบูรณ์ไปด้วย น้ำท่าข้าวปลา สัตว์ป่า นานาชนิด มนุษย์ยุคหิน ของกำแพงเพชร ได้อาศัยอยู่ในถ้ำและเพิงผา เขาการ้อง ซึ่งเรียกขานกันต่อมาว่าเขากะล่อน ปัจจุบัน อยู่ที่บ้านหาดชะอม ตำบลป่าพุทรา อำเภอขานูวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร จากการค้นพบขวานหินขัด ขนาดต่างๆ รวมทั้งยังทำไม่สำเร็จหลายร้อยอัน หัวธนูหิน กำไลหิน ที่ติดอยู่กับกระดูกท่อนแขน สันนิษฐานว่า น่าจะมีประชากรยุคหินกำแพงเพชร อาศัยอยู่ในถ้ำเขาการ้อง หลายครอบครัว

ปัจจุบันเขากะล่อน ยังถูกทิ้งร้าง ยังไม่ได้มีการค้นคว้าและศึกษาอย่างจริงจัง น่าเสียดายว่าหลักฐานสำคัญต่างๆ จะมลายไปสิ้น เมืองแสนตอ เป็นเมืองที่นำมาเยือนอีกเมืองหนึ่ง เดินทางท่องเที่ยวตามคำขวัญประจำอำเภอ ก็คุ้มแล้ว เมืองตอเป็นแสน ดินแดนประพาสถิ่น ถิ่นคนผมแดง แหล่งอารยธรรมโบราณ

คำสำคัญ : ขานูวรลักษบุรี อำเภอขานูวรลักษบุรี

ที่มา : สันติ อภัยราช. (2559). สารคดีโทรทัศน์ วัฒนธรรม จังหวัดกำแพงเพชร : ตอน อำเภอขานูวรลักษบุรี. กำแพงเพชร: ม.ป.พ.

ฐานข้อมูลท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร-ตาก

สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2018-02-09

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=3&code_db=610001&code_type=06

The Office Of Academic Resource Information And Technology